

A képzőművészetek eddigi történetéből tudhatjuk, hogy mestereik nemzedéküket céllal a jóért és szépért való eszmékkel ajándékozták meg. Ez a művészet hasznosága és nem az, hogy a lakásban, mint bútordarab szerepeljen, vagy a kereskedelem árujává váljék.

Harsányi Béla

JÓZSEF ATTILA ÉLETE

Soha még költő igazóbb jelszót nem tett fel versei élére, mint József Attila: „Aki dudás akar lenni, pokolra kell annak menni, ott kell annak megtanulni, hogyan kell a dudát fújni.”

Dudás! Mit jelentett ez a fogalom József Attilának, akit a ferencvárosi proletár bárkaszárnya, az ócsói ostorcsapások, a tehénpályaudvarok téhervonatai, a méhrákban pusztuló anya, 33 éves életének minden halálos napja és órája vonzotta-taszította, az utolsó menedékig: a szerelemig és tébolyig, hogy egy lángész értelme benne kutassa, a Krisztusi élet határáig, a „dudás”-i élet tikát: a pokolrajutást. Mintha ő írta volna és mintha tudta volna! Ez lesz a sorsa: aki dudás akar lenni, pokolra kell annak menni. Hát ment, egészen a pokolig, a szárszói téhervonat kattogó kérékei alá. Ha már más út nem maradt!

A kívül-belül leleselkedő halál elől menekült József Attila átkozott költő volt. „Elhatároztam, hogy átkozott leszek”, írta. De miért kell egy költőnek, a legnagyobbak, az átkozottak útját járni, mindig a katakombák között, míg végre a világos értelem is a katakombák penészes kútjába hull.

József Jolán, az Attila gyermekkori versének **Jocója** megírta most a legszebb magyar proletárversek írójának életét, s mi ebben a könyvben a szárszói halállal való kérdésekre vártuk a választ, hogy megmondja, hogyan ment József Attila a poklokra, a testi élet miféle rejtelmét rejtették a költőt az elborult lélek zugaiba.

Nagyon fáj ez a könyv. Hiszen

most nincsenek **Kulstenjel** a magyar költők életének, hogy menthetlenül börtönben sirjon egy magyar költő szíve. Az orvostudomány megállapította, a tragikus költőről, mikor már egész valójával „kancsított”, mikor könnyek között feküdt elegáns szanatórium kórtermében, — megállapította, — hogy súlyos diszpozíciók ülték meg József Attila lelkivilágát és az elmébej jelentkezése előtt, a versek szokatlan képei már utalnak az „ólálkodó semmi” jelenlétére. Fogadjuk el az elemező orvostudomány jelentését a költő életéről és betegségéről, de vajjon felmentést kap-e a társadalom, amely csak akkor adott Siesta-szanatóriumot az élő magyar költők legeredetibb tehetségének, amikor már menthetetlen volt.

Egy élet borzalmai! Ilyen rémregényszerű címet adhatott volna a nővér a költő életéről írott könyvének. S nem írta volna rosszul. „Ez az én bajom hogy ez az én életem” — vallotta egyszer Attila Móricz Zsigmondnak. Az élete — az volt a baja. Ami a szegények menedék helyén ellopotott hideg káposzta és a Siesta-szanatórium között eltöltött élet árán egy lángész értelme számára megvilágosult: „a véges végtelen”. És végtelen ellentét: a termelési erők odakint és az ösztönök idebent. Ez a kettősség — József Attila élete. Az az áthidalhatatlanság, az utólérhetetlenség, a **szegényletes élet**: a jelen társadalmának rémregényszerű betegsége. Hogy ő egyéni életében, függetlenül társadalmi helyzetétől, eljutott volna a szárszói sínek borzalmáig? Lehet, így vigasztal az orvos is, de vajjon mi határozta meg József Attila egyedül lehetséges egyéni életét, ha nem az a társadalom, amely „a baloldali” költőt és mindig csak ezt és nem a Költőt, függetlenül társadalmi szemléletétől nézte. Mennyi minden van bezárva egy József Attila szívébe! Ki tudja megmondani és lemérni, mi motoszkált benne, amikor a ferencvárosi rakodó pályaudvaron őgyelgett és leste, ho-

gyan null a kocsikról a fa, Héesett, mint nagy darab kő, a valóság. Amikor a valóság tudatosá lett benne, értelme keresni kezdte és felhozta, emlékei lerakódott párnái alól (mint a gyermek a játékszert, este ha lefekszik), a valóság összetevő elemeit. Versei talve vannak a gyermekkor lelki-
testi nyomorának romjaival. A költött versek világa: a tudatosított valóság. És ez a tudatosított valóság a költött versek légkosarában taszította túl az értelmén. Mert az értelem nem bírta el a próbát.

József Jolánnak hálás lesz egykor a magyar irodalomtörténet, mert hűséges, szerető, lelkiismeretes és a nagy vallomástevők hite és igazmondása csendül fel könyvében. Valóban grandiózus alkotás a József Jolán könyve. Mint lélekrajz, mint egy költői ámokfutás ziháló, zokogó jellemzése, oly megragadó, szinte hihetetlen, hogy első könyve lenne írójának. Talán csak a testvéri kegyelet és hála adott sokszor túlvilágian éles, fájdalmas, világos kifejezéseket a nővér tollára, hogy felmutassa a csodálatos fiút, a csodálatos embert, a pokol tornácain tá-molygó költőt.

Akik távol voltunk József Attila életétől, talán meglepődünk azon, hogy József Jolán szavai nagyobb erővel érik azokat, akik a költő barátai voltak s nem szerették oly „szilajon”, mint kellett volna. Úgy tűnik néha, hogy József Jolán az Attilát ért sérelmek mérlegelésénél több vigasztaló obulust dob a költőtől távolállók és szembenállók tányérjára, mint a baráti korre, amely legalább utolsó éveiben a költő mellé állt, ha másként nem, de legalább a költői magatartás és veleérzés vonalán és ki is tartott vele abban a harcban, amelyet Attiláért is vívtak a szép szó, mint érv, a meggyőzés, az emberi érdekek kölcsönös elismerése érdekében.

A magyar irodalomtörténet belső ügye és egy szebb nemzedék feladata lesz eldönteni, ki érdemli a bírálóat súlyosabb tollát, a

barát-e akinek barátabbának kellett volna lenni, vagy aki idegen volt, ha nem is éppen ellenség. József Jolántól várjuk a további üzeneteket a magyar proletariátus igazi, nagy költőjéről, a titkokról, amelyek Attilát és világát elnyeltek.

Fekete Béla

VOLGA VOLGA . . .

Egy beográdi mozgóképszínház egész csomó további szovjetfilm hozását hirdeti meg a már hetek óta látható Volga Volga . . . szüneti reklámjai közt. Ez a jókedvű film kiválóan alkalmas izeltő bevezetőül a sorozathoz, mert oly pehelykönnyedén akar és tud a közönséghez szólni, mint amilyen szóhoz ez már a hagyományoktól szoktatva van, mintha ezt mondaná: látod, tudunk mi is neked örömet szerezni problémákbátórás és izgalmak nélkül; vedd át ezt a jókedvet könnyű szívet, ami bennünket áthat. A film „meséjével” hamar végezhetnénk; de ugyan ki tudja, hogy az ilyen műfajnak, ilyen garabonciás-jókedvű filmbohóságnak mi a tulajdonképeni tartama és mik a részletei? Minden fontos benne, a laza körvonal épügy, mint a fura helyzetek és csoportok: egy roppant nagy világ meglepő, felvillanó cserepekben bemutatva.

Az Őnió nagy tömegének van egy (viszonylagosan) „isténháta-mögötti” zuga, melyet még nem kapott fel az indusztrializáció szélvészé, amolyan idillikus helyecske, ahol persze van villanyvilágítás, meg telefon is, mert a közös áldásból még a legkisebbre is jut valami, csakhát ott ezek a vívmányok és komfortok az életnek nem nélkülözhetetlen fontos-ságú összetevő részei, hanem ráadásai, melyeket az ember azért használ, hogy szörnyen örüljön neki, hogy mutassa, hogy nekünk is van ilyen, mi is „modernek” vagyunk. Így például a helység „feje” sürgősen letelefonál a községi vízfordónak (aki járművével egyben a hivatalos személyszállít-